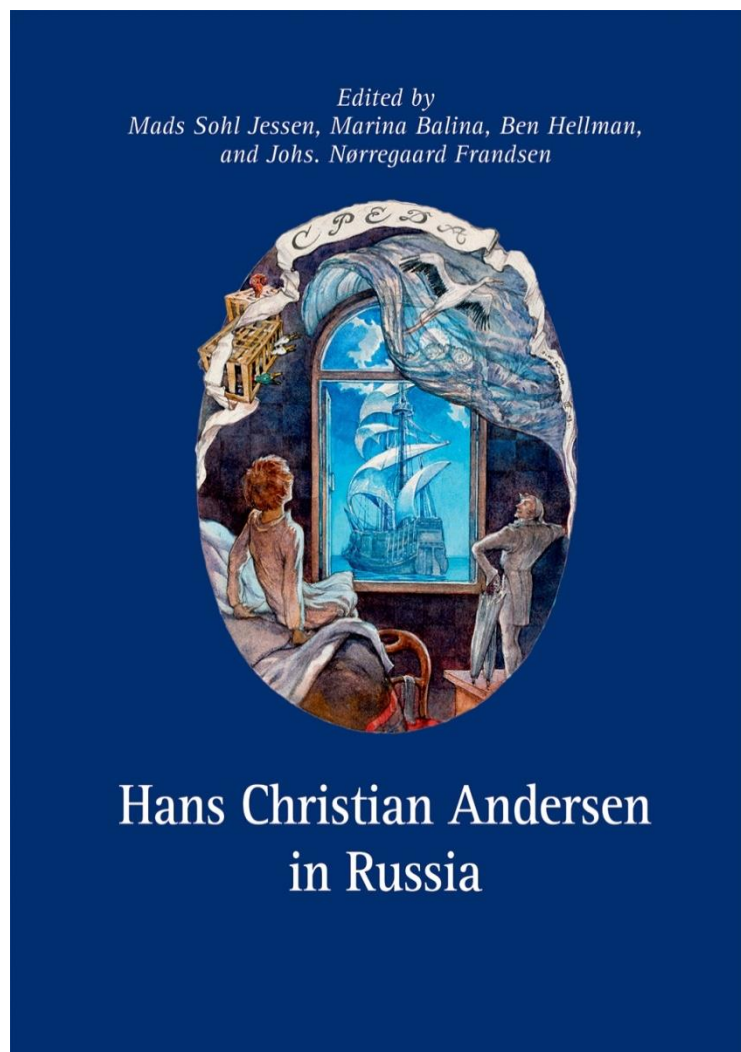

HANS CHRISTIAN ANDERSEN IN RUSSIA

Mads Sohl Jessen, Marina Balina, Ben Hellman and Johs. Nørregaard Frandsen (red): *Hans Christian Andersen in Russia*, University Press of Southern Denmark, 2019, 480 s., ill., ISBN 978-87-408-3194-8

Af Gunvor Andersen (fil. mag. i litteraturhistorie, nordiske sprog og engelsk)

Så var den der, den ventede bogpakke fra Syddansk Universitetsforlag, som Post Nord afleverede på min adresse. Af med papirindpakningen. Der lå den: En rigtig moppedreng, 480 sider, solid og iøjnefaldende. "Hans Christian Andersen in Russia" står der nederst på den knaldblå forside. Hans Christian Andersen – ikke H.C.Andersen som her hjemme.

Ovenfor bogtitlen i en oval ramme – som et spejl - en akvarel af den russiske kunstner Oskar Klever (1887 – 1975). T.h. i billedet ser vi en mand i gråt silketøj og med to paraplyer, en til de gode børn og en til de uartige. Manden er Ole Lukøje i et Andersen-eventyr, som foregår over 7 dage, hvor Ole hver aften inviterer drengen Hjalmar på oplevelser i drømmeland. Den dag, som billedet skildrer, er en onsdag (среда). Hjalmar har ligget i sin seng og har hørt regnen piske mod ruden. Ole Lukøje åbner vinduet. Et stort skib ligger lige udenfor. Hjalmar inviteres ombord, og svanen, hønsene og den kalkunske hane i billedets udkant er deltagere i hans drøm.

Oskar Klever har malet akvareller til Hans Christian Andersens eventyr fra helt unge år - under vidt skiftende forhold. I 1968 donerede han sin produktion til H.C. Andersens Hus i Odense. Redaktionen har valgt at placere en Oskar Klever-akvarel på forsiden af bogen. Klever forstår altid Hans

Christian Andersen på egne præmisser, tolker, internaliserer og tilføjer det, som passer ind i hans verden, som af og til befinder sig langt fra den oprindelige Andersentekst. Bogens hensigt må derfor

være at understrege den russiske medlevende, fantasifulde genfortolkning af Andersens eventyr og at tilbyde os alle nye, ukendte sider af den berømte forfatter.

Øverst på siden finder vi navnene på de fire redaktører (se faktaboks).

Bogens overordnede tema er Hans Christian Andersens virkningshistorie i Rusland.

En rapport fra et russisk bogcenter rækkefølgeordner børnebogsforfattere efter hvor mange børnebøger de har publiceret i et bestemt tidsrum i 2016. Her viser det sig, at nr. 1 og 2 er russere, hvorimod nr. 3 er en **udlænding**, Hans Christian Andersen, som over i købet afgik ved døden 141 år tidligere. Det er dog noget af en præstation!

Begrundelse: ”Børn fra alle tider har helhjertet tilegnet sig hans eventyr, og de vil uden tvivl fortsætte med at gøre dette” (anmelderens oversættelse).

Det er fascinerende at læse om, at det som oprindeligt måske er begyndt som en kopi af en dansk Andersen-tekst eller en dansk illustration til et eventyr (afsenderorienteret overførsel) i russiske omgivelser ofte får egne ben at gå på. ”Lån, tilegnelse og forvandling” kalder Yuri Leving dette modtagerorienterede fænomen (overskriften, s. 341). Det betyder, at den oprindelige Andersentekst eller -illustration indgår i en ny sammenhæng, kan fungere som igangsætter og i bedste fald inspirere til kunstnerisk virksomhed. .

Og hvordan kunne dette finde sted? Det giver bogen en overvældende og tit forbavsende dokumentation for. Jeg vil blot pege på nogle få af de eksempler, som bogen fremhæver:

- Andersen har haft afgørende indflydelse på repræsentanter for klassisk russisk musik som Prokofiev og Stravinskij, jf. Prokofievs ”Den grimme ælling” henholdsvis Stravinskij’s Nattergalen” (begge 1914) – nævnt af Vladimir Orlov s. 229 ff.
- Andersen var i 30’erne en af de forfattere som blev accepteret af sovjetisk censur – på peget af Inna Sergienko, s. 453 ff.
- Andersens Snedronningen har sat dybe spor, både i karakterskildring, valg af motiv og symboler, i Pastinaks Dr. Zjivago (udkom 1957, påbegyndt ca. 1945) – Peter Alberg Jensen s. 195 ff.
- Få år efter Stalins død – under det såkaldte tøjbrud – blev Andersen introduceret for de russiske læsere som et eksempel på kunstnerisk frihed – Marina Balina s. 259 ff.
- Bogen præsenterer i øvrigt en guldgrube af andre eksempler, inden for uddannelse, biblioteksværen, skulptur og arkitektur, film, teater, grafisk kunst, sociale og digitale netværk, pop osv., osv. (2020)

Mads Sohl Jessen, postdoc ved Hans Christian Andersen Centret i Odense, specialist i dansk 1800-tals litteratur.

Marina Balina, professor i russiske studier ved Illinois Wesleyan University med særlig interesse for børnelitteraturens historiske udvikling i sovjetisk og postsovjetisk tid.

Ben Hellman, universitetslektor emeritus i russisk litteratur ved Universitetet i Helsinki og ekspert på russisk børnelitteratur.

Johs. Nørregaard Frandsen, professor og centerleder for Hans Christian Andersen Centret, Syddansk Universitet.

Bogens øvrige bidragydere præsenteres i artiklen Contributors, s. 471 – 475, udelukkende højt specialiserede universitetsfolk, også fra Rusland.

Denne oversigt er så kortfattet, at den uden forklaring sikkert er svær at forstå. Jeg vil derfor bruge det første eksempel – fra musikkens verden – til at illustrere, hvad Leving mener med tilegnelse og forvandling (Vladimir Orlov, s. 229ff.).

Der fortælles, at Prokofiev allerede under sin studietid på konservatoriet i St. Petersburg (1904 – 14) kalder sig selv for The Ugly Duckling / Den grimme Ælling. Han er en slags enfant terrible, som elsker at provokere, ”tease the geese”, som han kalder det, hvilket hans publikum ikke vil finde sig i og udvanderer fra forestillingen. En ven skal have citeret ham for at have sagt: ”Vent bare. Den tid vil komme, når også jeg bliver en svane”.

Efter oktoberrevolutionen lykkes det Prokofiev via Japan at tage sig til USA i fuld forventning om her at opnå svane-status. Men heller ikke i USA når han sit mål, selv om han går så grueligt meget igennem. Dybt frustreret vender han i 1936 tilbage til Rusland, hvor han oplever en rutchebane mellem fremgang og livsfare. Han slider i det for at klare skærene. Han dør i 1953, samtidigt med Stalin - med en omfattende produktion bag sig af symfonier, operaer, balletter, klaverkoncerter, klaversonater og meget andet.

Også Stravinskij emigrerer til Vesten, Schweiz, Paris, USA. hvor han hurtigt indtager rollen som førende komponist i Vesten. Han vender kun tilbage til Rusland en eneste gang, nogle få uger i 1962, hvor han er personligt inviteret af Khrusjtjov. Også Stravinskij har benyttet et Andersen-eventyr, Nattergalen, til at definere sin kunstopfattelse; dog gør han det noget mere stilfærdigt end Prokofiev. De som har læst Nattergalen, erindrer nok, at den rigtige nattergal ikke kan synge sammen med den kunstige, som jo mangler en sjæl, at den rigtige nattergal forlanger sin absolutte frihed, og at den i sidste ende kan besejre selve døden. Det er jo et credo af dimensioner.

Hvad har de to komponister til fælles? Begge drømmer de om et liv som kunstner, en drøm, som de for enhver pris vil realisere; begge benytter de et Andersen-eventyr til at definere livsmålet, dvs. forfatteren fungerer som katalysator for deres nyskabende virksomhed, sådan som det sidste kapitel i ”Hans Christian Andersen in Russia” også opsummerer forfatterens indflydelse (s. 447):

Andersens motto ”At rejse er at leve” er kendt overalt, og forfatteren holder fast i det også efter sin fysiske død. Han har udviklet sig til et menneske med international proveniens, et symbol på samarbejde mellem forskellige kulturer. Derfor kan han fortsætte sin tidsrejse som et moderne menneske, som reagerer med følsomhed i forbindelse med nyskabelser indenfor teknologi og kultur. Det unikke ved Andersen er, at han er utrættelig og at han kan forstås i alle tidsperioder og af mennesker i alle aldre (anmelderens oversættelse).

På H.C. Andersen Centrets hjemmeside defineres centrets vision og mission på følgende måde: ”at være førende i Danmark og på absolut højeste internationale niveau i forskning og formidling af H.C. Andersen”.

Denne publikation er lysende bevis på, at det er lykkedes, at opfylde centrets vision og mål, især takket være et interesseret og kvalificeret forskernetværk og (forstår man) særdeles generøse bidrag fra Carlsberg Fonden, Augustinus Fonden, N.M. Knudsen Fonden og Hans Christian Andersen Fonden.

Danske læsere kan glæde sig over i bogen at finde en ny, mangefacetteret og fandenivoldsk Andersen, som godt kunne indgå både i den almindelige danskers og de danske uddannelsesinstitutionernes bevidsthed om forfatteren – som til tider her hjemme forekommer noget forudsigelig og støvet.

PS

I al ydmyghed vil jeg pege på, at Dansk-Russisk Forening, Sjælland, i årene 2012 – 2016, oprindelig i samarbejde med repræsentanter for AWE, Rusland, (AWE = Association for World Education, men senere for et stærkt udvidet netværk) arrangerede en række konferencer (Udby præstegård og kirke, 2012, Rønnebæksholm, 2013, Moskva, 2014, og Vartov, 2016) med temaet ”Grundtvig og Rusland”. Konferencerne belyste historikeren, præsten, digteren, politikeren, skolemanden og nationsbyggeren N.F.S. Grundtvig (1783 – 1872) og hans indflydelse, bl.a. i russiske uddannelsessammenhænge, hvor han har spillet en hidtil upåagtet rolle, som kun de færreste danskere har haft kendskab til.

Vi har efterfølgende lavet en e-bog på dansk og russisk om disse konferencer (<https://dkrus.dk/nydkrus/DRF-forlag/forlag-pdf/Grundtvig%20og%20Rusland.pdf>). Den kan læses på www.dkrus.dk, under Grundtvig-netværk (https://dkrus.dk/nydkrus/Grundtvig/index_grundtvig.htm).

Grunden til at jeg henviser til dette samarbejde, som vi ikke kunne videreføre pga. mangel på penge, utilstrækkelige ressourcer og ren udmattelse, er, at vi kom til nøjagtigt samme konklusion som det overfor beskrevne Hans Christian Andersen-projekt: Grundtvigs uddannelsestanker fik i Rusland deres eget liv, fik egne ben at stå på. Grundtvig kom til at fungere som katalysator for udviklingen af nye tanker, fremgangsmåder og teorier indenfor dele af russisk uddannelsestænkning.